

ANALIZA POTREBA OBUKE (opis procesa, upitnik i ciljane grupe)

Rezime: U ovom radu autor opisuje logički postupak poznat pod nazivom „analiza potreba obuke“. Isti naglašava značajnost opisa procesa, metodološke relevantnosti i izbora ispitanika u svrhu analize potreba obuke. Ovaj logički postupak je opisan kako bi se shvatila opravdanost sistematskog, postupnog i racionalnog planiranja obuke obrazovnih kadrova u Bosni i Hercegovini koji direktno i indirektno utiču na jačanje i razvoj obrazovne politike. Reforma obrazovanja i ubrzano uključivanje obrazovnih standarda BiH-a u evropske standarde zahtjeva prethodno identifikovanje prednosti i ograničenja kompetencija ključnih aktera obrazovne politike što dobrim dijelom omogućava analiza potreba obuke.

Ključne riječi: logički postupak, analiza potreba obuke, opis procesa, metodološka relevantnost, izbor ispitanika, obrazovna politika, reforma obrazovanja, obrazovni standardi, evropski standardi, kompetencija, ključni akteri obrazovne politike.

Analizirajući termin „analiza potreba obuke“ (engl. TNA – Training Needs Analysis) možemo jasno uočiti da se radi o logičkom postupku koji za cilj ima identifikaciju prioritetnih i ostalih aspekata neophodnih za cjelokupni razvoj obrazovne politike u Bosni i Hercegovini. Dakle, analiziraju se sve potrebe, i na nivou individue, i na nivou obrazovnih institucija. Da bi BiH mogla pratiti i uključivati se u savremene evropske integracione tokove, neophodno je permanentno obučavanje na svim nivoima cjelokupnog sistema obrazovanja. Tada mislimo prvenstveno na Ministarstva obrazovanja, Pedagoške zavode i školski sistem.

Analiza potreba obuke je prethodnica razvijanju kurikuluma i implementacije obuke na osnovu kurikulumskih zahtjeva. Ovaj logički postupak koji je usmjeren na profesionalno usavršavanje svih aktera obrazovne politike treba posmatrati kao proces, sa jednostavnom metodologijom (primjena analitičkih instrumenata – npr. upitnika), a koji je fokusiran na određene ciljane grupe ispitanika.

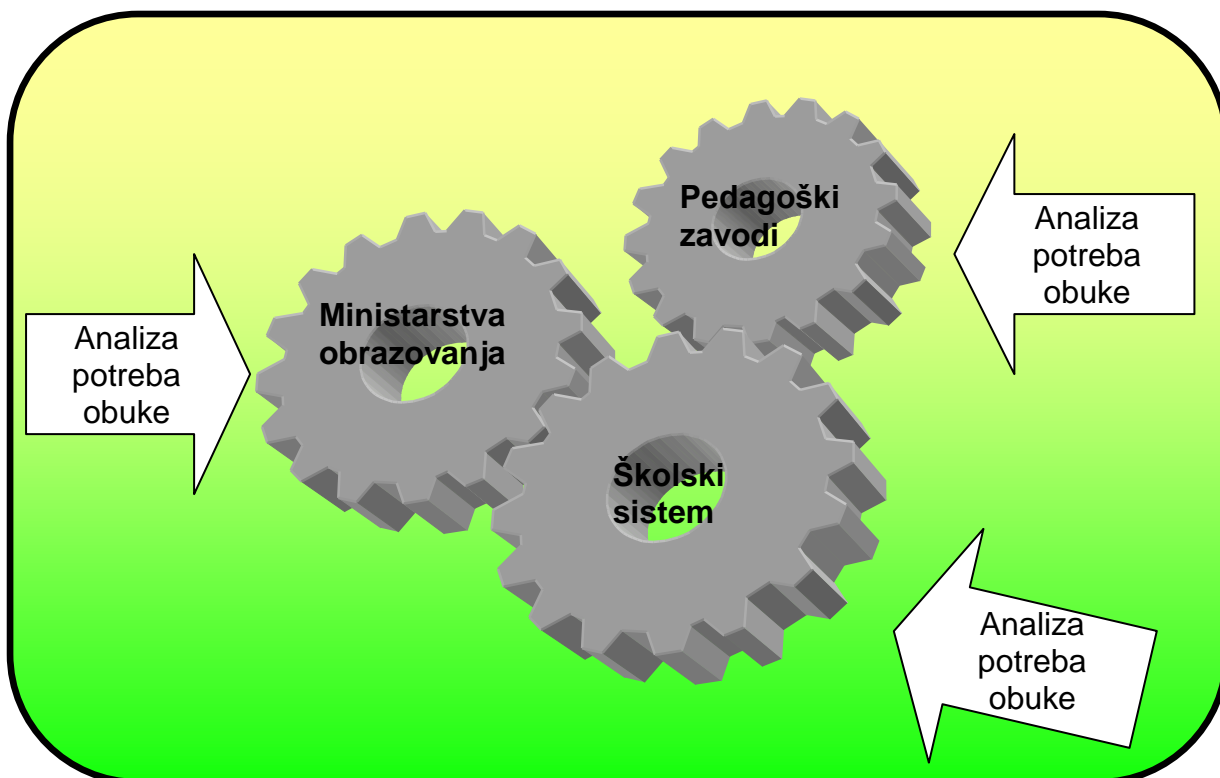
Opis procesa (sve aktivnosti i akteri)

Obuka, odnosno permanentno profesionalno usavršavanje neophodno je kod svih aktera obrazovne politike u BiH-u. Stojanjem „u mjestu“ ne mogu se inkorporirati evropski standardi u postojeće standarde obrazovanja BiH-a. Kontinuirano obučavanje neophodno je za ministre obrazovanja, njihove pomoćnike i savjetnike, sekretare ministarstava, šefove odjela, direktore pedagoških zavoda, pedagoške savjetnike, direktore škola, kao i za administrativno osoblje na svim spomenutim

nivoima. Ključno, i glavno problemsko pitanje je: Kakva obuka je potrebna svakom pojedincu, odnosno svakoj instituciji? Naravno, neophodno je analizirati, i individualne, i institucionalne potrebe za obukom kako bi iste išle „u korak“ sa modernim evropskim trendovima u obrazovanju a ne zaboravljajući i generalne ciljeve tekuće reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Jedan od veoma bitnih zadataka analize potreba obuke je identifikovanje slabosti (loših strana), kao i prednosti (dobrih strana) u obrazovnoj politici BiH-a na svim nivoima.

Analiza potreba obuke je postupak koji se može organizovati na bilo kom radnom mjestu i u bilo koje vrijeme. Za ovaj postupak nisu potrebna velika materijalna ulaganja. Postupak je takav da nikome ne čini nikakvu štetu, već pruža priliku svima da sagledaju svoje mjesto i poziciju u okviru institucije, a i šire. Nakon svake analize potreba obuke ukazuju se mogućnosti individui i instituciji da se profesionalno usavršavaju i da stižu nove kompetencije koje su neophodne za integraciju u savremene društvene tokove, pa čak i kad je riječ o obrazovnoj politici.

Kada govorimo o kreiranju obrazovne politike, i unapređivanju administracije i strateškog planiranja u obrazovanju, tada ne smijemo zanemariti analizu potreba obuke ni na jednom od postojećih nivoa u obrazovnom sistemu. Dakle, analizu potreba obuke treba vršiti i na nivou Ministarstava obrazovanja, na nivou Pedagoških zavoda, a posebno na nivou škola. To opravdava činjenica da jedni bez drugih ne mogu funkcionalno da obavljaju svoje planirane aktivnosti, jer su, upravo, jedni od drugih zavisni. Sve aktivnosti, kao što su, na primjer, strateško planiranje u obrazovanju, planiranje kurikuluma, modernizacija obrazovanja, finansijsko poslovanje, evaluacija procesa i ishoda obrazovanja, standardizacija u obrazovanju, poboljšanje kvaliteta učenja i poučavanja, komunikacija, menadžment, i slično, tiču se sva tri spomenuta nivoa u obrazovnom sistemu BiH-a. Ovu vezu među nivoima možemo prikazati sljedećom slikom:

Slika 1: Analiza potreba obuke na svim nivoima obrazovne politike BiH-a.

Da bi se sproveda analiza potreba obuke neophodno je prethodno prikupiti sve relevantne podatke koji prethode samoj analizi. Najprepoznatljiviji načini prikupljanja podataka su:

- a) u usmenoj formi (putem intervjua),
- b) u pisanoj formi (putem štampanih upitnika) i
- c) u elektronskoj formi (on – line / putem Interneta ili direktnim unošenjem podataka na predviđenim računarima sa pripremljenim elektronskim upitnikom).

Treba još naglasiti, da u zavisnosti od metodološke forme upitnika, analiza potreba obuke može biti:

1. kvalitativna (deskriptivna),
2. kvantitativna (numerička) i
3. kombinovana (deskriptivno-numerička).

Neophodno je usaglasiti sve analize kako bi generalna analiza bila što transparentnija da bi se nakon nje razvio kurikulum i implementirale kurikulumske aktivnosti, i to u skladu sa skoro svim potrebama obuke, kako pojedinaca, tako i institucija. Dakle, nakon analize potreba obuke slijedi stvarna obuka, i to u skladu sa svim analiziranim odgovorima prikupljenim sa popunjenih upitnika.

Upitnik

U preparativnoj fazi, koja prethodi analizi potreba obuke neophodno je obezbijediti adekvatan instrumentarij zahvaljujući kojem bi se prikupljali podaci od pojedinaca i obrazovnih institucija. Metodološko rješenje instrumenta zavisi od prethodno definisanih zahtjeva, odnosno od ciljanih informacija koje bi se prikupljale instrumentom. Pošto smo naglasili da su Ministarstva obrazovanja, Pedagoški zavodi i škole u neraskidivoj vezi, neophodno je da jednim dijelom sadržina predviđenog upitnika budu i aspekti veze između ova tri nivoa. Naravno, ovo vrijedi pod uslovom da se analiza potreba obuke vrši isključivo na sva tri nivoa.

Konstrukcija upitnika treba da bude jednostavna, jasna i instruktivna tako da svaki pojedinac nema nikakvih problema prilikom popunjavanja istog. Upitnik može da sadrži anketna pitanja otvorenog, zatvorenog, pa i kombinovanog tipa, kao i skalu procjene (npr. tipa „slaganje – neslaganje“).

Naglasili smo da je najvažnije da se iz upitnika „izvuku“ najrelevantniji odgovori koji se tiču naknadne analize potreba obuke. Dakle, većina pitanja u upitniku treba da se odnose na aspekte obuke koja je neophodna pojedincu i instituciji kako bi se naknadno profesionalno usavršavali, i to sve u svrhu jačanja saradnje između Ministarstva obrazovanja, Pedagoških zavoda i škola da bi reforma obrazovanja u BiH išla u pravom smjeru – smjeru evropskih tendencija.

Pitanje otvorenog tipa koje se može odnositi na bilo koju od navedenih ciljanih grupa, na primjer, može glasiti:

„Koja je Vaša najveća slabost na radnom mjestu?“

Odgovor:

Pitanje zatvorenog tipa, na primjer, može glasiti:

„Osnovni razlog za Vaše nepoznavanje informatičke tehnologije je (zaokruži slovo ispred tvrdnje sa kojom se slažete!):

- a) Vaša nemarnost da se usavršavate,

- b) nemarnost Vaše institucije da Vas obučavaju i
- c) neangažovanost viših institucija na tom području“.

Pitanje kombinovanog tipa je slično prethodnom pitanju, osim što se dodaje i alternativa neočekivanog odgovora pod d), gdje se ostavlja prazna linija da ispitanik dopiše (ako se ne slaže sa prethodne tri alternative) eventualno neki sasvim drugi odgovor, na primjer:

„Osnovni razlog za Vaše nepoznavanje informatičke tehnologije je (zaokruži slovo ispred tvrdnje sa kojom se slažete!):

- a) Vaša nemarnost da se usavršavate,
- b) nemarnost Vaše institucije da Vas obučavaju,
- c) neangažovanost viših institucija na tom području,
- d) ili nešto drugo, šta:

Istakli smo da u sadržaju upitnika može biti i skala procjene. Skale su pogodne da se kvantitativnim putem identifikuju eventualni prioriteti za obukom, a u zavisnosti od ponuđenih tvrdnji koje će se stepenovati. Najpogodnije i najčešće u primjeni su petostepene skale tipa „slaganje – neslaganje“. Skala procjene (samo jedan njen dio) može, na primjer, da ima sljedeći oblik (stavi znak X za svaku tvrdnju u zavisnosti od Vašeg izabranog stepena slaganja!):

TVRDNJE	STEPENI SLAGANJA				
	potpuno se slažem	slažem se	neodlučan sam	ne slažem se	potpuno se ne slažem
1. Direktor škole treba da donosi sve odluke.					
2. Svaki radnik treba da ima mogućnost komunikacije sa Ministarstvom obrazovanja.					
3. Kada bi opravdano kritikovao direktora mogao bi „ostati bez posla“...					

itd.

Sve forme pitanja unutar upitnika su bitne i za kvantitativnu, a i za kvalitativnu analizu svih odgovora na ciljanom uzorku. Još jednom naglašavamo da je za generalnu analizu potreba obuke neophodna sveobuhvatnost kvantitativne i kvalitativne analize. Konačnu analizu čine, ne samo riječi, već i statistika.

Dosadašnja primjena upitnika, bilo da se radi o usmenoj, pisanoj ili elektronskoj formi pokazala je da se obradom podataka iz svih upitnika može doći do velikog broja značajnih informacija – potreba kako bi se nakon analize potreba obuke razvio kurikulum na osnovu kojeg bi se vršila obuka kadrova u Ministarstvima obrazovanja, Pedagoškim zavodima i školama. Najistaknutije potrebe za obukom bile su:

- postupci strateškog planiranja,
- demokratski principi donošenja odluka,
- upravljanje – menadžment,
- stilovi vođenja,
- interpersonalna komunikacija,
- apersonalna (tehnička) komunikacija,

- poznavanje i rukovanje informatičkom tehnologijom,
- usavršavanje engleskog jezika,
- lobiranje,
- problem hijerarhije u međuljudskim odnosima,
- motivisanje kadrova za promjenama,
- finansijsko poslovanje, saradnja na svim nivoima obrazovanja,
- lične i institucionalne odgovornosti,
- decentralizacija i nezavisnost obrazovanja, i sl.

Dakle, primjenom upitnika mogu se analizirati sve dobijene informacije kako bi se razvio model obuke u svrhu profesionalnog usavršavanja pojedinaca i njihovih institucija kada je riječ o obrazovnoj politici BiH-a.

Ciljane grupe

Prioritetan zadatak u obrazovnom sistemu BiH-a je jačanje kapaciteta za kreiranje obrazovne politike i profesionalizma obrazovne administracije prilikom provođenja, praćenja i vrednovanja reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Jačanje potencijalnih kapaciteta i profesionalizma odnosi se na ključne, ali i na ostale aktere koji su posredni ili neposredni kreatori obrazovne politike, kao i donosioci veoma važnih odluka u obrazovanju. Tu mislimo, prvenstveno na ministre obrazovanja, pomoćnike i savjetnike ministara, direktore pedagoških zavoda, ali isto tako i na ostale koji indirektno utiču na obrazovnu politiku, odnosno na administrativno osoblje u Ministarstvima i Pedagoškim zavodima, a posebno i na direktore škola, njihove pomoćnike i školsku administraciju. Dakle, radi se o više ciljanih grupa koje su u funkcionalnoj vezi i koje saradničkim pristupom uz kontinuirano profesionalno usavršavanje mogu uticati na tokove i ishode obrazovne politike u Bosni i Hercegovini.

Kada se sprovodi analiza potreba obuke neophodno je istu ciljati na različitim nivoima obrazovne politike BiH-a, tako da analiza implicira sljedeće ciljne grupe:

1. Ključno osoblje Ministarstava obrazovanja,
2. Ključno osoblje Pedagoških zavoda i
3. Školski menadžment.

Pošto se reforma obrazovanja i razvoj obrazovne politike odnosi na državnom nivou neophodno je uvažavati i ostala obilježja bitna za adekvatnu i objektivnu analizu potreba obuke. Pod tim obilježjima podrazumijevamo uključivanje navedenih grupa, ali uvažavajući geografsko-demografske i urbano-ruralne karakteristike obrazovanja u BiH-u. Dakle, neophodno je „uravnotežiti“ izbor grupa na nivou entiteta, kantona, gradova, predgrađa i sela. Na ovaj način se namjernim uzorkovanjem putem analize potreba obuke prikupljaju podaci sa različitih mjesta širom BiH-a, što stvara mogućnost identifikovanja različitih, pa čak i specifičnih obilježja a i problema u Ministarstvima, Pedagoškim zavodima i školama u cijeloj Bosni i Hercegovini. Nakon analize potreba obuke na svim ciljanim grupama razvija se, kao što smo više puta prethodno istakli kurikulum za obuku, a nakon isplaniranog kurikuluma vrši se obuka ključnih aktera obrazovne politike Bosne i Hercegovine.

*
* * *

Generalno gledano, analiza potreba obuke (TNA) je globalni proces logičkog rasuđivanja koji mora da ima jednostavnu i relevantnu metodologiju sa različitim tehnikama prikupljanja podataka (putem različitih formi Upitnika), ali i da se odnosi na određene ciljane grupe ispitanika koje su ključne i opravdavaju smisaonost analiziranja.

Literatura

1. CES (2004). Kvalitet obrazovanja – u kontekstu globalnih i evropskih ciljeva i principa (izbor temeljnih dokumenata napravljen za Drugi seminar – radni sastanak iz obrazovne politike za ministre obrazovanja/prosvjete u Sarajevu 06.12.2004. godine). Sarajevo: Finnish Co – operation in the Education Sector of Bosnia and Herzegovina 2003 – 2006.
2. CES (2005). Analiza potreba obuke. Sarajevo: Finnish Co – operation in the Education Sector of Bosnia and Herzegovina 2003 – 2006.
3. Kulić, R., Despotović, M. (2004). Uvod u andragogiju. Beograd: Svet knjige. Edicija NAUKA.
4. Mužić, V. (1977). Metodologija pedagoškog istraživanja. Sarajevo: IGKRO „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike.
5. Милијевић, С. (2002). Стално стручно усавршавање наставника у функцији унапређивања васпитно-образовног рада. Бања Лука: Наша школа, бр. 1-2 (стр. 183 – 204).